

Deelnemers en pensioengerechtigden over de Code Pensioenfondsen

Onderzoek in het LISS panel in opdracht van de
Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen

datum	28 november 2019
auteur(s)	B. Cuelenaere M. Oudejans J. Leenen
versie	1.1

© CentERdata, Tilburg, 2019

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	2
1.1	Onderzoek Code Pensioenfondsen	2
1.2	Onderzoekopzet	2
1.3	Respons	3
1.4	Leeswijzer	3
2	Inkomen na pensionering	5
2.1	Beeld van inkomen na pensionering	5
2.2	Pensioensituatie	6
3	Kennis van pensioenstelsel.....	8
3.1	Kennis.....	8
3.2	Informatie	9
4	Visie op normen pensioenfondsen	12
4.1	Pensioenfondsen	12
4.2	Visie op normen	12
4.3	Visie op naleving normen	14
4.4	Kennis van bestuur pensioenfonds.....	17
4.5	Vertrouwen in pensioenfonds vergeleken.....	20
5	Samenvatting en conclusies	22
A	Tabellenbijlage	24

1 Inleiding

1.1 Onderzoek Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen heeft als doel goed pensioenfondsbestuur te stimuleren aan de hand van normen rond besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. De code uit 2014 is in 2018 bijgesteld wat heeft geleid tot een bondige code waarbij de normen gestructureerd zijn naar acht thema's. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen onderzoekt de naleving per norm en heeft dit tot nu toe gedaan aan de hand van uitvraag bij de besturen van de pensioenfondsen en analyse van jaarverslagen. Om zicht te krijgen op de mate waarin de Code Pensioenfondsen bijdraagt aan het vertrouwen in de pensioenfondsen besloot de Monitoringcommissie voor 2019 de focus te richten op de visie op de Code Pensioenfondsen van de deelnemers en pensioengerechtigden. CentERdata heeft in opdracht van de Monitoringcommissie dit onderzoek uitgevoerd.

1.2 Onderzoeksopzet

Het onderzoek is uitgevoerd door een vragenlijst af te nemen in het representatieve LISS panel. De vragenlijst is afgenomen bij een steekproef van ongeveer 2.000 panelleden in de leeftijd van 25 jaar en ouder. Daarbij zijn studenten en mensen die nog nooit gewerkt hadden buiten beschouwing gelaten.

De Code Pensioenfondsen kent de volgende 8 thema's voor goed pensioenfondsbestuur:

1. Vertrouwen waarmaken
2. Verantwoordelijkheid nemen
3. Integer handelen
4. Kwaliteit nastreven
5. Zorgvuldig benoemen
6. Gepast belonen
7. Toezicht houden en inspraak waarborgen
8. Transparantie bevorderen

Deze 8 thema's zijn uitgewerkt in 65 normen in totaal. In de vragenlijst is een aantal normen als het ware vertaald naar begrijpelijke uitspraken. Aan de panelleden is vervolgens gevraagd of ze belang hechten aan deze de norm en hoe ze dachten dat hun eigen pensioenfonds presteerde op deze norm.

In de vragenlijst zijn daarnaast vragen gesteld over de volgende onderwerpen.

- Ervaring van zekerheid over inkomen na pensionering
- Kennis van pensioenstelsel
- Vertrouwen in pensioenfonds en pensioenstelsel.

1.3 Respons

De vragenlijst is voorgelegd aan gepensioneerden en actieve deelnemers en slapers van 25 jaar en ouder. Wanneer iemand aangaf geen actieve deelnemer te zijn en in het verleden ook niet bij een pensioenfonds aangesloten te zijn geweest, dan is hij uit de vragenlijst geleid. In totaal hebben 2.232 panelleden de vragenlijst (gedeeltelijk of volledig) beantwoord, een respons van 80,1%. Van deze mensen zijn 1.921 actieve deelnemer, slaper of gepensioneerd. De rapportage heeft betrekking op deze 1.921 panelleden.

Wanneer iemand op dit moment actief (als werkende) deelneemt in een pensioenfonds dan is hij als actieve deelnemer beschouwd, ook al is hij wellicht slaper bij andere pensioenfondsen waar hij voorheen deelnemer was. De respondenten die als slaper worden benoemd zijn op dit moment dus geen actieve deelnemer in enig pensioenfonds. Ruim de helft van de onderzoeksgroep is een actieve deelnemer in een fonds en ongeveer 30% is gepensioneerd. Daarbij zien we verschillen tussen mannen en vrouwen: mannen zijn vaker gepensioneerd dan vrouwen en meer vrouwen dan mannen zijn slaper of actieve deelnemer. Dit zien we terug in de leeftijdsverdeling onder mannen en vrouwen. De mannen die hebben deelgenomen aan dit onderzoek zijn gemiddeld ouder dan de vrouwen.

Tabel 1.1 Status onderzoeksgroep naar geslacht (percentages)

	Man (n=977)	Vrouw (n=944)
Actieven	50,1%	56,7%
Slapers	12,1%	19,3%
Gepensioneerden	37,9%	24,0%

Tabel 1.2 Leeftijd en geslacht onderzoeksgroep

	Man (n=977)	Vrouw (n=944)
25-34 jaar	9,5%	14,5%
35-44 jaar	11,8%	14,8%
45-54 jaar	17,8%	18,1%
55-64 jaar	20,1%	23,4%
65 jaar en ouder	40,8%	29,1%

1.4 Leeswijzer

Deze rapportage bevat de resultaten van het onderzoek naar de visie van mensen op de normen uit de Code Pensioenfondsen zoals die in het LISS panel is gevraagd. Na deze inleiding volgt in hoofdstuk 2 het beeld dat mensen hebben van hun inkomen na pensionering. Hoofdstuk 3 laat zien welke kennis mensen hebben van het pensioenstelsel en welke informatiebronnen zij gebruiken. De hoofdvraag van het onderzoek komt in hoofdstuk 4 aan bod waar het gaat over het belang dat mensen hechten aan een aantal normen uit de Code Pensioenfondsen. Ook gaat dit hoofdstuk in op hoe mensen denken

dat hun eigen pensioenfonds op de normen presteert en op het vertrouwen dat mensen in het pensioenfonds en in het pensioenstelsel in het algemeen hebben. Het rapport bestaat uit tekst met de belangrijkste tabellen. In de bijlage zijn alle tabellen op basis van de vragenlijst opgenomen.

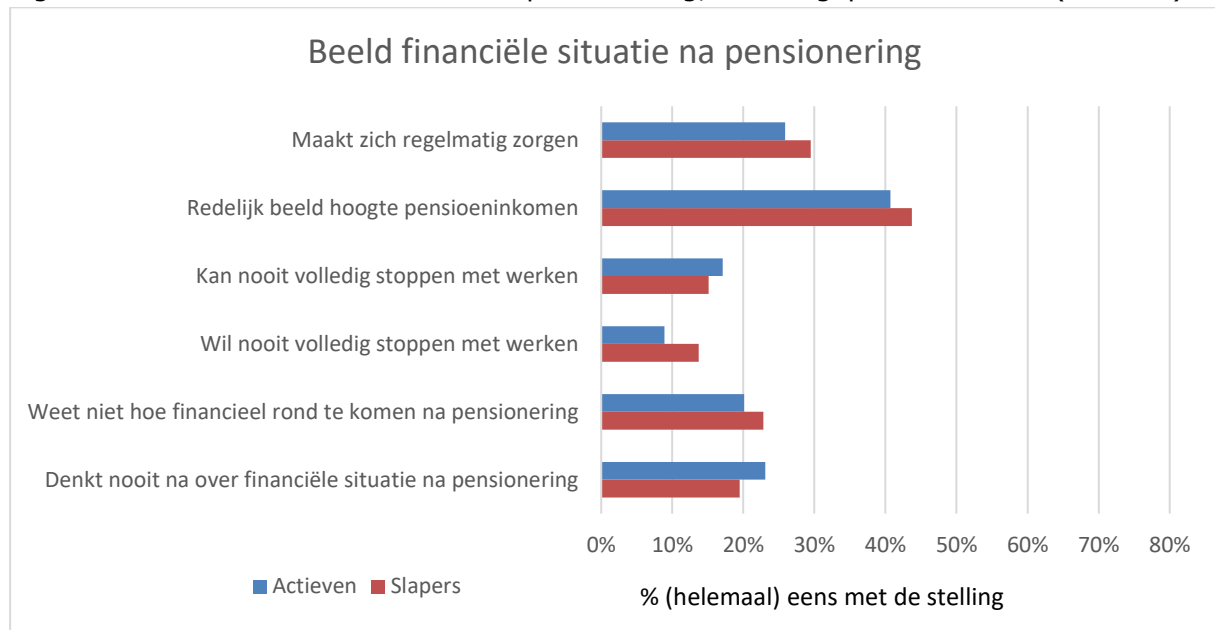

2 Inkomen na pensionering

2.1 Beeld van inkomen na pensionering

Om een beeld te krijgen van de mate waarin de financiële situatie na pensionering bij mensen leeft, zijn hierover verschillende vragen gesteld aan de niet-gepensioneerden. Figuur 2.1 laat dit beeld zien (als ook de tabellen 2A tot en met 2F in de tabellenbijlage).

Figuur 2.1 Beeld financiële situatie na pensionering, % niet gepensioneerden (n=1320)

Ongeveer een kwart van de niet-gepensioneerden maakt zich regelmatig zorgen over hun financiële situatie na pensionering. Ongeveer 45% maakt zich daar juist geen zorgen over. Hierbij zijn er geen verschillen tussen actieve deelnemers en slapers. Dit is vergelijkbaar met de bevinding dat ongeveer 20% niet weet hoe ze rond moeten komen als ze oud zijn. Ruim 45% heeft daar wel een idee over. Verder zien we dat ongeveer een derde geen redelijk beeld heeft van de hoogte van hun pensioeninkomen, maar dat 40% dat juist wel heeft. Een kleine groep van 15% denkt nooit volledig te kunnen stoppen met werken vanwege de financiën. Zo'n 10% zou ook niet helemaal willen stoppen met werken omdat ze hun werk zo leuk vinden. Dit zijn iets vaker slapers dan actieve deelnemers. Tot slot van dit blok is ook gevraagd of mensen wel eens nadenken over hun financiële situatie na pensionering. Dat blijkt voor zo'n 20% van de respondenten het geval, waarbij er weer geen (significant) verschil is tussen slapers en actieve deelnemers.

Verschillen mannen en vrouwen

Bij twee van de stellingen is een significant verschil zichtbaar tussen mannen en vrouwen. Vrouwen zijn het vaker *oneens* met de stelling dat ze een redelijk beeld hebben van de hoogte van hun pensioeninkomen dan mannen. Mannen vinden verder, vaker dan vrouwen, hun werk zo leuk dat ze nooit volledig willen stoppen met werken.

Verschillen naar leeftijd

Jongeren tussen de 25 en 34 jaar zeggen relatief vaak het helemaal *oneens* te zijn met de stelling dat ze zich regelmatig zorgen maken over hun financiële situatie na pensionering. Ook lijken zij een minder goed beeld te hebben van de hoogte van het pensioeninkomen dan mensen in oudere leeftijdsgroepen. Mogelijk dat deze situatie nog te ver in de toekomst ligt en dat jongeren zich daarom niet zoveel zorgen maken, ondanks dat ze nog geen beeld hebben van hoe het zal zijn.

Verschillen naar opleidingsniveau

Kijken we naar opleidingsniveau, dan zien we dat universitair geschoolden en mensen met een hbo opleiding zich minder zorgen maken over hun financiële situatie na pensionering dan zij die geen universitaire of hbo opleiding hebben genoten. De groep hoger opgeleiden is het ook vaker *oneens* met de stelling geen idee te hebben hoe financieel rond te komen als ze oud zijn dan mensen met vmbo, mbo of basisschool opleidingsniveau (hierna: praktisch geschoolden).

De onzekerheid over het inkomen na pensionering blijkt duidelijk uit de antwoorden op de vraag of mensen denken na hun pensionering voldoende inkomen te hebben uit de AOW en het (aanvullende) pensioen. Meer dan een derde weet niet of zij voldoende inkomen zullen hebben na pensionering. Ook van de actieve deelnemers denkt maar de helft dat zij wel voldoende inkomen zullen hebben en weet ruim een derde het niet. Slapers antwoorden vaker dan actieve deelnemers dat ze het niet weten.

Tabel 2.1 Denkt u na uw pensionering voldoende inkomen te hebben uit de AOW en uw (aanvullende) pensioen?

	Actieven (n=1021)	Slapers (n=298)	Totaal (n=1319)
Ja	49,7%	37,2%	46,9%
Nee	14,8%	18,1%	15,5%
Ik weet het niet	35,6%	44,6%	37,6%

Verschillen naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau

Mannen denken iets vaker dan vrouwen dat ze na pensionering voldoende inkomen zullen hebben. Het percentage dat het niet weet neemt af met de leeftijd. In de leeftijdscategorie 55-64 jaar geeft 57% aan dat ze denken wel voldoende inkomen te hebben uit AOW en aanvullend pensioen. Bij mensen jonger dan 55 jaar ligt dit percentage rond de 40%. Het percentage dat *negatief* antwoordt op de vraag of ze denken voldoende inkomen te hebben na pensionering verschilt niet zoveel per leeftijdscategorie. Dit percentage ligt voor iedere categorie tussen de 14% en 19%. Verder is te zien dat mensen met een wo of hbo opleiding een stuk positiever zijn over hun inkomen na pensionering dan praktisch geschoolden.

2.2 Pensioensituatie

De panelleden is gevraagd of zij weten welk type pensioenregeling zij nu hebben. Hierbij is geprobeerd in begrijpelijke termen te vragen of zij deelnemen aan een defined benefit of een defined contributionregeling. Tabel 2.2 laat zien dat meer dan de helft van de slapers

en bijna de helft van de actieve deelnemers niet weet in welk type pensioenregeling ze deelnemen. Ook 19% van de gepensioneerden weet dit niet.

Tabel 2.2 Welke omschrijving past het best bij de pensioenregeling van uw (laatste) werkgever?

	Actieven (n=1021)	Slapers (n=298)	Gepensioneerden (n=597)	Totaal (n=1916)
Het fonds belooft mij een vooraf bepaald bedrag per maand aan pensioen uit te betalen (toegezegde uitkering),	24,1%	24,2%	49,2%	31,9%
De hoogte van mijn pensioenuitkering hangt af van het rendement dat het pensioenfonds behaalt (vastgestelde premie),	30,9%	20,8%	31,8%	29,6%
Ik weet het niet (zeker),	45,1%	55,0%	18,9%	38,5%

Het beeld van de financiële situatie na pensionering wordt aangevuld door de antwoorden op de vraag of mensen andere voorzieningen hebben voor hun inkomen na pensionering. Tabel 2.3 laat zien dat een kwart (gepensioneerden) tot een derde (slapers) geen aanvulling kan betalen. In totaal heeft ongeveer 70% wel een vorm van aanvulling, waarbij het zorgen voor lage (woon)lasten en bijsparen ongeveer in gelijke mate voorkomen.

Tabel 2.3 Hebt u andere voorzieningen voor uw inkomen na/naast uw pensionering? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	Actieven (n=1021)	Slapers (n=298)	Gepensioneerden (n=597)	Totaal (n=1916)
Ja, ik spaar bij / ik heb gespaard	39,3%	32,9%	44,4%	39,9%
Ja, ik zorg voor lage (woon)lasten / ik heb gezorgd voor lage (woon)lasten	37,5%	29,9%	38,9%	36,7%
Nee, ik kan geen aanvulling betalen	29,8%	33,9%	26,0%	29,2%
Anders	11,5%	17,1%	13,6%	13,0%

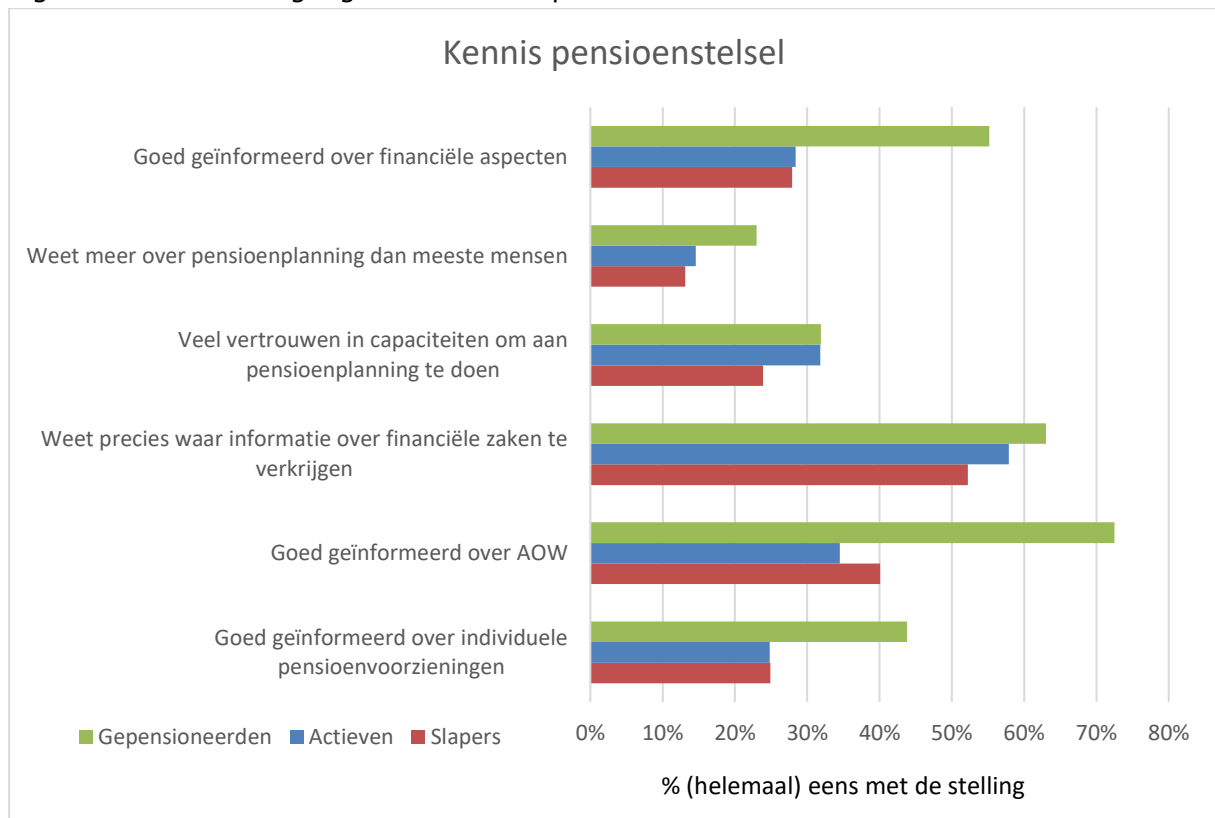

3 Kennis van pensioenstelsel

3.1 Kennis

Op verschillende manieren is gevraagd naar de inschatting van mensen van hun eigen kennis over het pensioenstelsel en over pensioenplanning. Figuur 3.1 (en de tabellen 7A tot en met 7F in de bijlage) laten dit zien, waarbij duidelijk is dat gepensioneerden zelf de meeste kennis van het stelsel hebben.

Figuur 3.1 Inschatting eigen kennis van pensioenstelsel

Ruim een kwart vindt zichzelf goed geïnformeerd over de financiële aspecten van pensioenplanning. Daarbij is er geen verschil tussen slapers en actieve deelnemers. Maar 38% van de actieve deelnemers en 40% van de slapers vindt dat ze niet goed geïnformeerd zijn. Gepensioneerden vinden zichzelf beduidend beter geïnformeerd dan de niet-gepensioneerden. Een kleine groep van 15% vindt zichzelf beter geïnformeerd over pensioenplanning dan de meeste anderen in hun directe omgeving. Gepensioneerden vinden dit iets vaker dan niet-gepensioneerden. Het vertrouwen in de eigen capaciteiten om aan pensioenplanning te doen is bij ongeveer 30% nauwelijks aanwezig. Daarbij hebben slapers het minste vertrouwen in hun eigen capaciteiten en gepensioneerden het meeste. Wanneer mensen behoefte hebben aan informatie over financiële zaken, dan weet bijna 60% wel waar ze dat kunnen krijgen. Slapers weten dit wat minder dan de anderen.

Kennis van AOW en aanvullende pensioenvoorzieningen beperkt

Wanneer heel concreet gevraagd wordt of mensen goed weten hoe de AOW werkt, dan zien we dat zelfs niet alle gepensioneerden daar positief op antwoorden. Iets meer dan 70% van de gepensioneerden weet dat wel, terwijl dit bij de actieve deelnemers bijna 35% is en bij de slapers 40%.

Ook de vraag hoe goed men geïnformeerd is over hoe individuele pensioenvoorzieningen werken, wordt vaak negatief beantwoord. Ruim 30% vindt zichzelf niet goed geïnformeerd en 37% geeft hier een neutraal antwoord. Slapers geven hier vaker aan dat ze weinig kennis hebben terwijl gepensioneerden juist meer kennis hebben.

Verschillen in kennis mannen en vrouwen, leeftijd en opleidingsniveau

Alle stellingen in beschouwing genomen, zien we dat mannen meer vertrouwen hebben in hun kennis wat betreft het pensioenstelsel en hun eigen financiële situatie dan vrouwen. 55-plussers zijn vaker goed geïnformeerd dan jongeren over de financiële aspecten van pensioenplanning. Jongeren zijn vaker onzeker over hun capaciteiten om iets aan pensioenplanning te doen. Ook zeggen ze vaker niet te weten waar ze informatie over deze zaken vandaan moeten halen. Hbo-ers en mensen met een universitaire opleiding hebben meer vertrouwen in hun kennis over pensioenplanning dan mensen met een ander opleidingsniveau.

3.2 Informatie

Op verschillende manieren proberen pensioenfondsen informatie toegankelijk te maken. Een gezamenlijk initiatief is de website mijnpensioenoverzicht.nl. Tabel 3.1 laat zien dat bijna iedereen de website kent en dat bijna 60% wel eens heeft ingelogd op de site. Actieve deelnemers hebben dit vaker gedaan dan slapers.

Tabel 3.1 Hebt u wel eens ingelogd op de website mijnpensioenoverzicht.nl?

	Actieven (n=1019)	Slapers (n=297)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1912)
Ik ken deze website niet	6,3%	7,4%	5,5%	6,2%
Ja	63,3%	49,8%	53,5%	58,2%
Nee	22,6%	34,3%	34,4%	28,1%
Misschien, dat weet ik niet meer zeker	7,9%	8,4%	6,5%	7,5%

Mensen die aangeven zich regelmatig zorgen te maken over hun inkomen na pensionering, kennen de website mijnpensioenoverzicht.nl minder dan mensen die zich minder zorgen maken. Wel is ruim de helft van degenen die zich zorgen maken bekend met de site en heeft zelfs wel eens ingelogd.

Voor het bezoeken van de website van het eigen pensioenfonds vinden we vergelijkbare percentages (tabel 3.2).

Tabel 3.2 Hebt u de website van uw pensioenfonds wel eens bezocht?

	Actieven (n=1018)	Slapers (n=296)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1910)
Ik ken deze website niet	3,4%	5,4%	2,7%	3,5%
Ja	52,4%	37,5%	58,6%	52,0%
Nee	31,5%	44,9%	31,9%	33,7%
Misschien, dat weet ik niet meer zeker	12,7%	12,2%	6,9%	10,8%

Pensioenfondsen communiceren via verschillende media met hun deelnemers. Tabel 3.3 laat zien via welke informatiekanaal de actieve deelnemers, slapers en gepensioneerden informatie ontvangen. We zien dan dat de gepensioneerden de meeste algemene informatie ontvangen, gevolgd door de actieve deelnemers. Een kwart van de slapers weet niet hoe zij informatie van hun pensioenfonds ontvangen.

Tabel 3.3 Hoe krijgt u informatie van het pensioenfonds waar u nu bent aangesloten (het fonds waar u premie voor betaalt of het grootste deel van uw pensioen van ontvangt)? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	Actieven (n=1018)	Slapers (n=296)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1910)
Algemene nieuwsbrief (op papier of elektronisch) van mijn pensioenfonds	57,6%	35,8%	74,0%	59,3%
Persoonlijk pensioenoverzicht (UPO) van mijn pensioenfonds	66,5%	48,3%	56,7%	60,6%
Informatie op bijeenkomsten van het pensioenfonds	4,2%	2,0%	7,9%	5,0%
Informatie via (jaarlijkse) enquête van het pensioenfonds	1,6%	1,0%	2,7%	1,8%
Algemene informatie op de website van het pensioenfonds	16,8%	12,8%	29,9%	20,3%
Gesprek met een pensioenconsulent	1,8%	2,0%	1,3%	1,7%
Anders	2,1%	7,4%	2,3%	3,0%
Ik weet het niet	11,5%	25,3%	4,0%	11,3%

Niet iedereen vindt dat hij voldoende geïnformeerd wordt door het pensioenfonds, waarbij wel een gedifferentieerd beeld ontstaat. Ruim 70% van de gepensioneerden vindt wel dat ze voldoende geïnformeerd worden. Opvallend is dat ook ongeveer 30% eigenlijk niet weet of ze voldoende geïnformeerd worden of daar geen mening over hebben (tabel 3.4).

Tabel 3.4 Vindt u dat u voldoende geïnformeerd wordt door uw pensioenfonds?

	Actieven (n=1018)	Slapers (n=296)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1910)
Nee, onvoldoende	13,9%	14,5%	6,9%	11,8%
Ja, voldoende	50,5%	41,2%	70,6%	55,3%
Geen mening	14,5%	18,2%	10,7%	13,9%
Dat weet ik eigenlijk niet	21,0%	26,0%	11,7%	18,9%

4 Visie op normen pensioenfondsen

4.1 Pensioenfondsen

In dit hoofdstuk gaan we in op de mening van de respondenten over de normen uit de Code Pensioenfondsen. Allereerst hebben we gevraagd bij hoeveel pensioenfondsen mensen betrokken zijn. Tabel 4.1 laat zien dat het bij 50% van de niet-gepensioneerden om 1 pensioenfonds gaat.

Tabel 4.1 Van hoeveel pensioenfondsen ontvangt u pensioen als u naar uw werkverleden tot nu toe kijkt?

	Actieven (n=1021)	Slapers (n=297)	Totaal (n=1318)
1	51,5%	44,8%	50,0%
2	22,8%	23,6%	23,0%
3	9,9%	7,7%	9,4%
Meer dan 3	5,7%	4,0%	5,3%
Ik weet het niet	10,1%	19,9%	12,3%

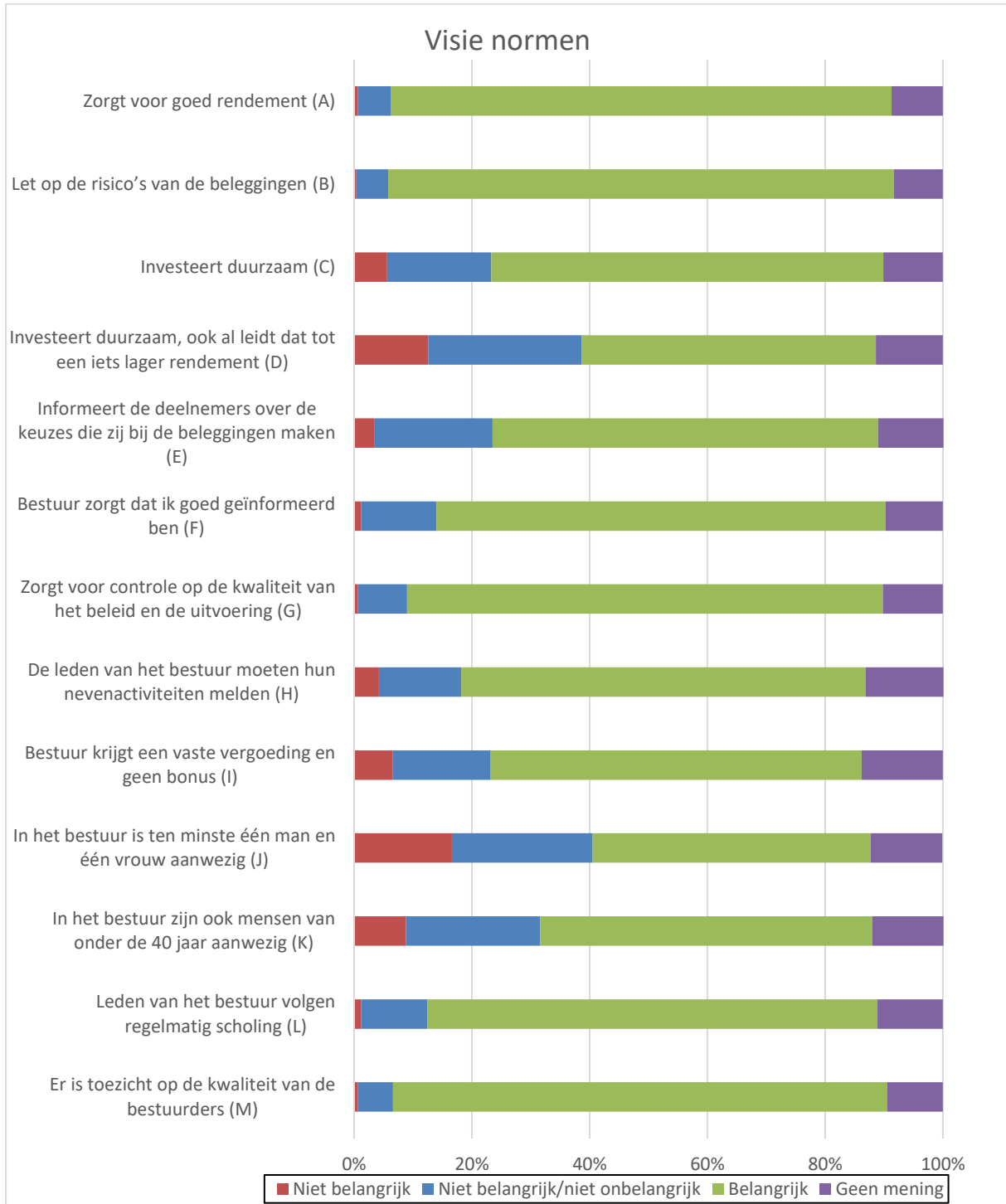
4.2 Visie op normen

Van de volgende 13 normen is gevraagd hoe belangrijk mensen deze vinden.

- a. Het pensioenfonds zorgt voor een goed rendement van de pensioenbeleggingen
- b. Het pensioenfonds let op de risico's van de beleggingen
- c. Het pensioenfonds investeert duurzaam
- d. Het pensioenfonds investeert duurzaam, ook al leidt dat tot een iets lager rendement op de beleggingen
- e. Het pensioenfonds informeert de deelnemers (werkenden en gepensioneerden) over de keuzes die zij bij de beleggingen maken
- f. Het bestuur van het pensioenfonds zorgt dat ik goed geïnformeerd ben.
- g. Het pensioenfonds zorgt voor controle op de kwaliteit van het beleid en de uitvoering
- h. De leden van het bestuur van het pensioenfonds moeten hun andere betaalde en onbetaalde activiteiten melden (nevenactiviteiten)
- i. Het bestuur van het pensioenfonds krijgt een vaste vergoeding en geen prestatiebeloning (bonus) die afhankelijk is van de financiële resultaten van het fonds.
- j. In het bestuur van het pensioenfonds is ten minste één man en één vrouw aanwezig
- k. In het bestuur van het pensioenfonds zijn mensen van onder de 40 jaar aanwezig
- l. De leden van het bestuur van het pensioenfonds volgens regelmatig scholing voor hun werk bij het pensioenfonds
- m. Er is toezicht op de kwaliteit van de bestuurders

Figuur 4.1 Visie op normen uit Code Pensioenfondsen

Gevraagd naar hun mening over de normen, hebben de meeste mensen wel een mening. Bij enkele normen over het bestuur zelf is het percentage mensen dat geen mening heeft hoger dan 10%. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de norm dat leden van het bestuur van het pensioenfonds hun andere betaalde en onbetaalde activiteiten moeten melden (nevenactiviteiten), maar ook bij de norm dat mensen van onder de 40 in het bestuur

aanwezig moeten zijn. Er is een verschil in hoe belangrijk de normen gevonden worden. Sommige normen worden echt heel belangrijk gevonden door mensen, dan noemt meer dan de helft deze norm heel belangrijk. Dat is het geval bij de normen A (goed rendement), B (letten op risico's van beleggingen) en M (toezicht op de kwaliteit van de bestuurders). Bijna geen enkele norm wordt door 10% of meer (helemaal) *niet belangrijk* gevonden. Dat is alleen het geval bij norm J (een man en een vrouw aanwezig in het bestuur).

Verschillen mannen en vrouwen

Bij alle normen geven vrouwen vaker aan dan mannen dat ze hier geen mening over hebben. Dit geldt ook voor de norm dat er in het bestuur ten minste één man en één vrouw aanwezig moet zijn. Mannen zeggen vaker dan vrouwen dat ze dit helemaal *niet belangrijk* vinden. Ook dat het pensioenfonds duurzaam investeert wordt door mannen vaker als (heel) *onbelangrijk* beschouwd (9%) dan door vrouwen (2%). Ditzelfde geldt voor de norm dat er in het bestuur van het pensioenfonds ook mensen van onder de 40 jaar aanwezig zouden moeten zijn. Dat het pensioenfonds zorgt voor een goed rendement van de beleggingen wordt door mannen vaker als heel belangrijk (59%) gezien dan door vrouwen (45%). Mannen vinden het verder, vaker dan vrouwen, belangrijk dat de bestuursleden hun nevenactiviteiten melden.

Verschillen leeftijd

Jongeren in de leeftijd van 25-34 jaar hebben vaker geen mening over de normen dan oudere personen. Dit geldt ook voor de norm dat in het bestuur van het pensioenfonds ook mensen van onder de 40 jaar zouden moeten zitten. Maar liefst 64% van de 65-plussers vindt het belangrijk dat er ook een jonger iemand in het bestuur zit, tegenover 54% van de 25-34-jarigen.

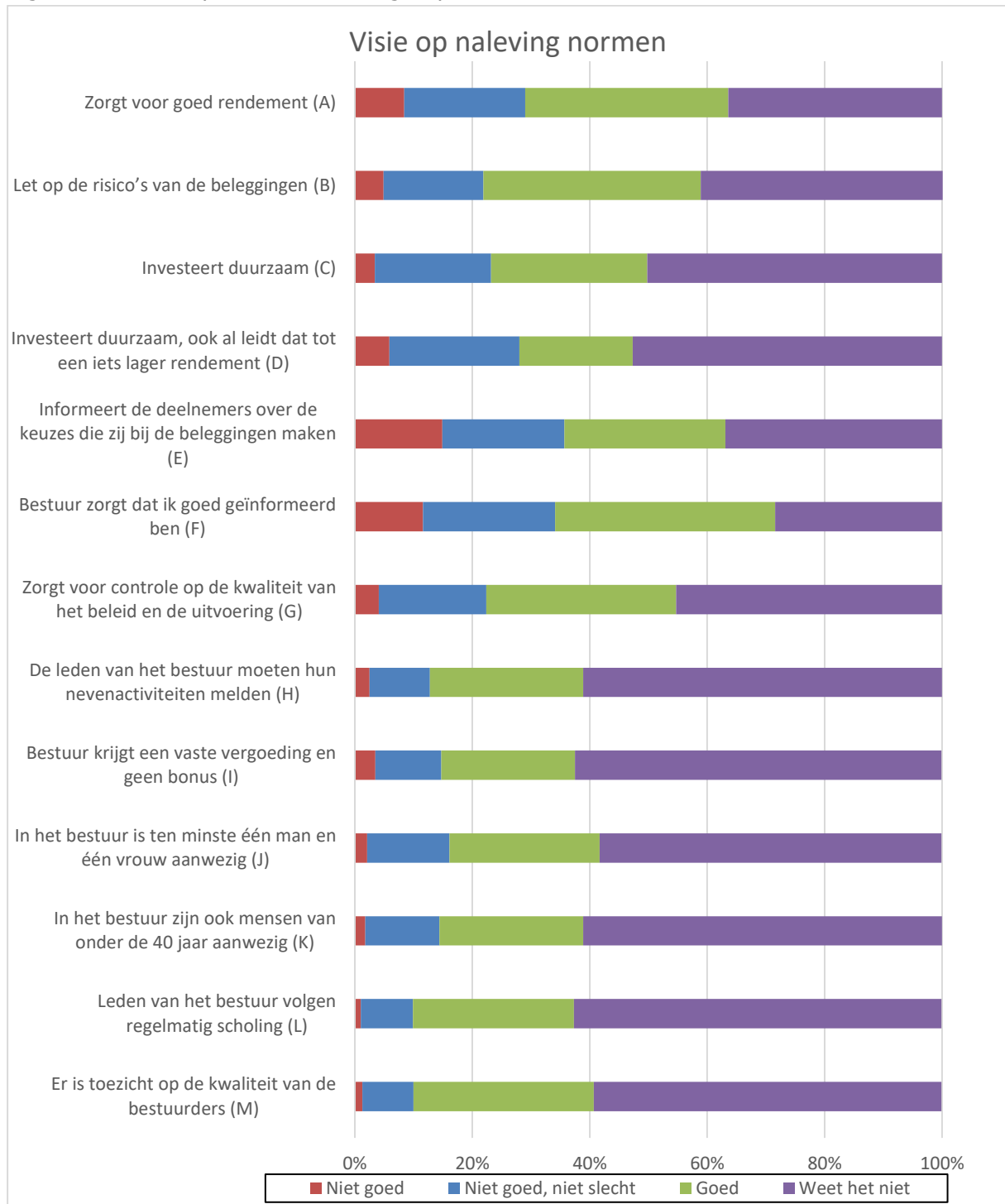
4.3 Visie op naleving normen

Figuur 4.2 toont hoe goed mensen denken dat hun eigen pensioenfonds de genoemde normen naleeft.

Figuur 4.2 Visie op mate waarin eigen pensioenfondsen de normen naleeft

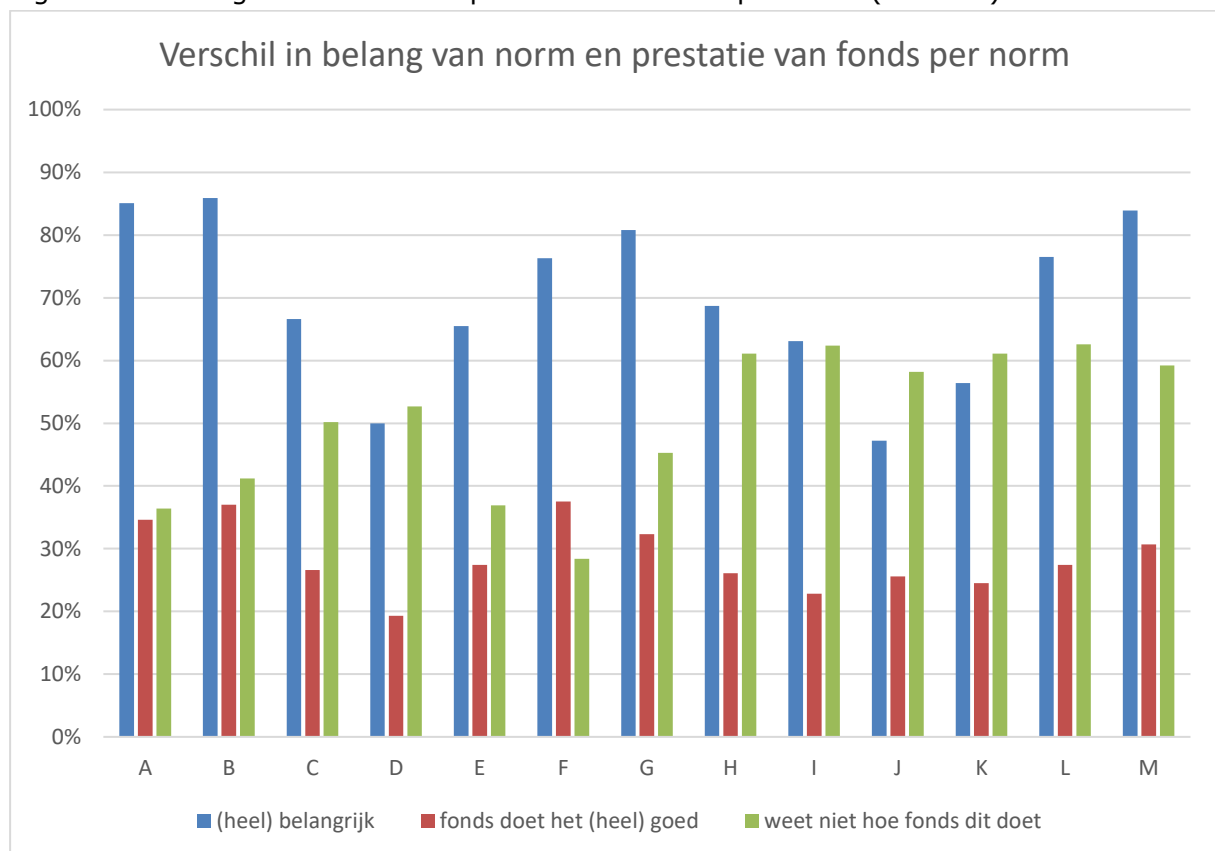
Hier is het percentage mensen dat het niet weet bij een aantal normen tamelijk hoog. Dit varieert van 28% tot 63%. Normen waarvan meer dan de helft van de mensen zegt dat ze niet weten hoe hun pensioenfondsen het doet zijn: D (duurzaam investeren ook al levert dat lager rendement op), H (melden van nevenactiviteiten), I (vaste beloning en geen bonus), J (een man en een vrouw in het bestuur), K (mensen jonger dan 40 in het bestuur) en L (regelmatig scholing volgen) en M (toezicht op de kwaliteit van de bestuurders).

Zo zien we dat ook bij enkele normen die wel belangrijk gevonden worden, mensen niet weten hoe hun pensioenfonds daarop presteert. Verder valt op dat de meeste mensen of niet weten hoe hun pensioenfonds op de norm presteert, of dat zij wel tevreden zijn over hoe hun fonds het doet. Er zijn weinig normen waarvan een hoog percentage vindt dat het fonds het niet goed doet.

Vervolgens is gekeken naar het verschil tussen het belang dat aan een norm gehecht wordt en de visie van mensen op de prestatie van hun eigen pensioenfonds op die norm. Figuur 4.3 laat per norm zien welk percentage deze norm (heel) belangrijk vindt en welk percentage vindt dat hun eigen fonds (heel) goed presteert op deze norm. Ook is het percentage mensen toegevoegd dat niet weet hoe het fonds op die norm presteert.

Figuur 4.3 Belang van normen en prestatie van fonds per norm (n=1907)

De letters in de figuur staan voor de volgende normen.

- Het pensioenfonds zorgt voor een goed rendement van de pensioenbeleggingen
- Het pensioenfonds let op de risico's van de beleggingen
- Het pensioenfonds investeert duurzaam
- Het pensioenfonds investeert duurzaam, ook al leidt dat tot een iets lager rendement op de beleggingen
- Het pensioenfonds informeert de deelnemers (werkenden en gepensioneerden) over de keuzes die zij bij de beleggingen maken
- Het bestuur van het pensioenfonds zorgt dat ik goed geïnformeerd ben.
- Het pensioenfonds zorgt voor controle op de kwaliteit van het beleid en de uitvoering
- De leden van het bestuur van het pensioenfonds moeten hun andere betaalde en onbetaalde activiteiten melden (nevenactiviteiten)
- Het bestuur van het pensioenfonds krijgt een vaste vergoeding en geen prestatiebeloning (bonus) die afhankelijk is van de financiële resultaten van het fonds.

- J. In het bestuur van het pensioenfonds is ten minste één man en één vrouw aanwezig
- K. In het bestuur van het pensioenfonds zijn mensen van onder de 40 jaar aanwezig
- L. De leden van het bestuur van het pensioenfonds volgens regelmatig scholing voor hun werk bij het pensioenfonds
- M. Er is toezicht op de kwaliteit van de bestuurders

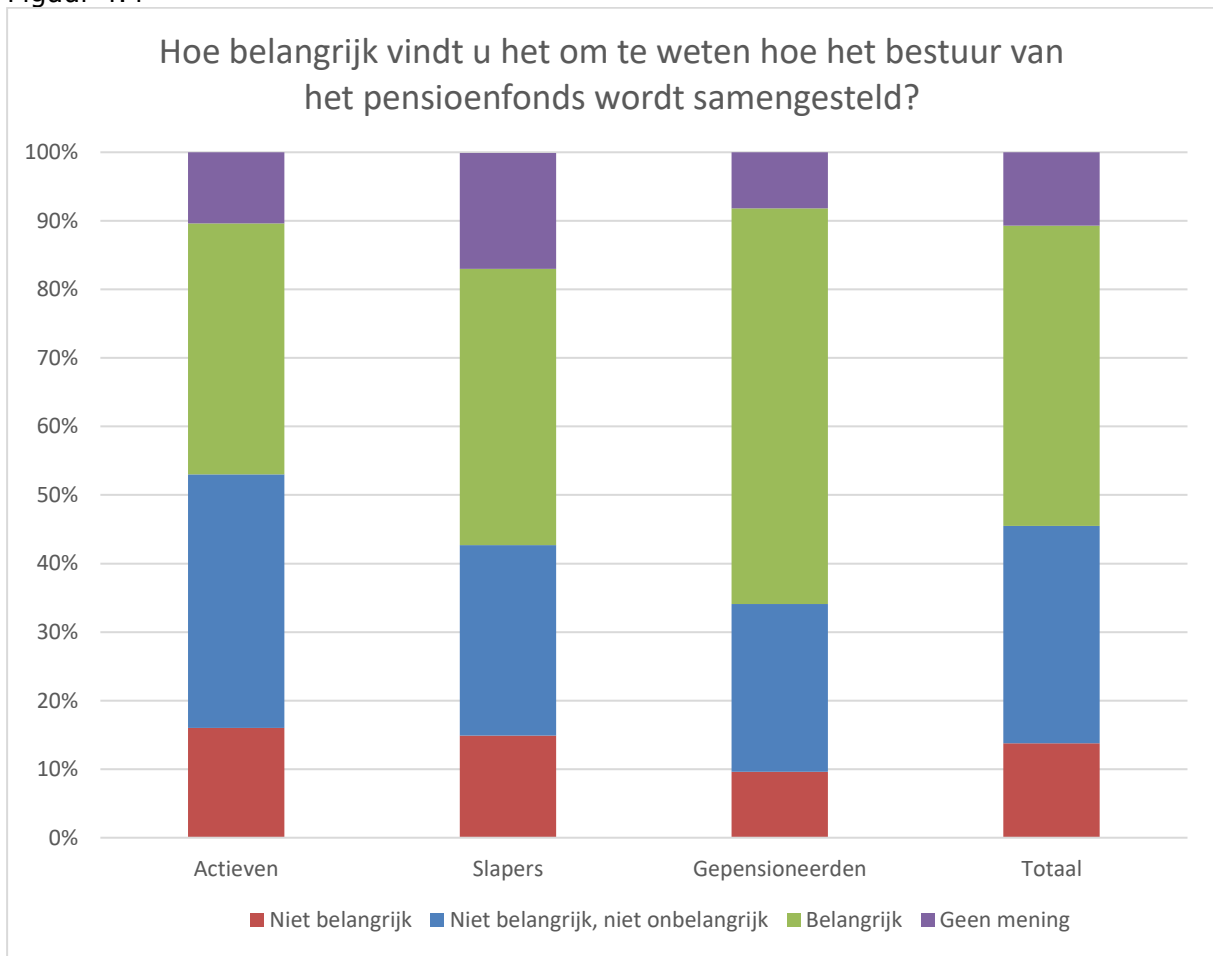
Deze figuur maakt ten eerste duidelijk dat mensen verschillend belang hechten aan de verschillende normen. Het meeste belang wordt gehecht aan de klassieke functie van het pensioenfonds: zorgen voor een goed rendement, letten op het rendement van de beleggingen en zorgen voor toezicht op de kwaliteit van de bestuurders. Ook het percentage mensen dat vindt dat hun fonds het goed doet op een bepaalde norm verschilt per norm. Het is interessant om te zien dat deze variatie gelijk op gaat met de variatie in het belang dat mensen hechten aan de verschillende normen. Van een norm die minder belangrijk gevonden wordt, vinden ook minder mensen dat hun pensioenfonds hier goed op presteert. Maar wat misschien nog het meest opvalt aan deze figuur is het hoge percentage mensen dat van de meeste normen niet weten hoe hun fonds presteert. Het belang van informatie is ook zichtbaar. Als mensen kennis hebben (een lager percentage 'weet niet') dan vinden ze vaker dat hun fonds goed presteert op een norm.

4.4 Kennis van bestuur pensioenfonds

Een deel van de normen van de Code Pensioenfondsen gaat expliciet over het handelen van het bestuur van het pensioenfonds. Daarom is het voor dit onderzoek interessant om te weten in hoeverre mensen een beeld hebben bij dit bestuur. Figuren 4.4 en 4.5 en tabellen 16 t/m 19 in de tabellenbijlage laten zien welke kennis men heeft van het bestuur van het eigen pensioenfonds. Ongeveer de helft van de respondenten vindt het belangrijk om te weten hoe het bestuur is samengesteld (figuur 4.4). Tegelijkertijd heeft 44% voldoende vertrouwen in het bestuur, maar weet 31% niet of ze voldoende vertrouwen in de kwaliteiten van het bestuur hebben (figuur 4.5).

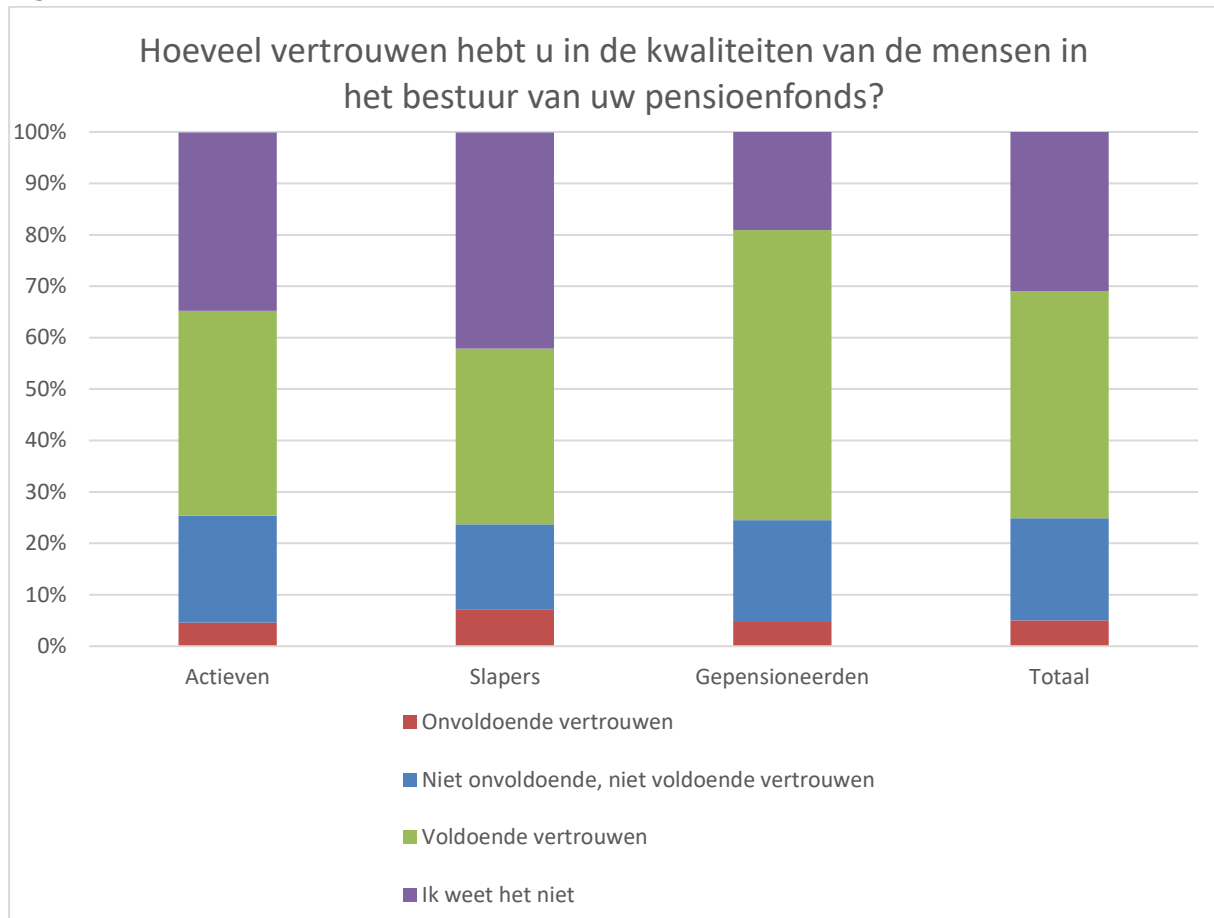

Figuur 4.4

Figuur 4.5

Bijna niemand (86%) kan een bestuurder bij naam noemen (in tabel 19 in bijlage). Ruim een kwart van de ondervraagden is van mening dat de bestuurders van het pensioenfonds te veel verdienen (tabel 17 in de bijlage). Echter, maar liefst 43% heeft geen idee wat betreft de beloning van het bestuur. Respondenten die vinden dat bestuurders te veel verdienen, hebben ook relatief vaker onvoldoende vertrouwen in de kwaliteiten van de bestuursleden (15%).

Verschillen mannen en vrouwen, leeftijd en opleidingsniveau

Mannen vinden het, vaker dan vrouwen, belangrijk hoe het bestuur van het pensioenfonds wordt samengesteld (50% tegenover 37%). Het belang dat hieraan wordt gehecht neemt toe naarmate de leeftijd toeneemt. Verder zien we dat bij wo en hbo opgeleiden het percentage dat geen mening heeft lager ligt dan bij mbo, vmbo en basisschool opgeleiden, echter wordt het niet vaker belangrijk gevonden.

Vrouwen weten vaak niet of ze vertrouwen hebben in de kwaliteiten van de bestuursleden van het pensioenfonds. Mannen hebben vaker dan vrouwen een mening over dit onderwerp, zowel positief als negatief. Ook bij leeftijd zien we een effect: maar liefst 55% van de 65-plussers heeft voldoende vertrouwen in het bestuur, tegenover slechts 34% van de 25-34-jarigen. Dat betekent niet dat de jongeren minder vertrouwen hebben: zij weten

het vaak niet. Er zijn geen significante verschillen naar opleidingsniveau te zien in de mate van vertrouwen.

4.5 Vertrouwen in pensioenfondsen vergeleken

Het vertrouwen in het eigen pensioenfonds is iets hoger dan in het Nederlandse pensioenstelsel, zoals tabel 4.3 laat zien. Vergeleken met andere instituties bevindt het vertrouwen in het pensioenstelsel zich in de middenmoot. Het is niet zo hoog als dat in de wetenschap of in de gezondheidszorg, maar hoger dan het vertrouwen in de media of in de regering.

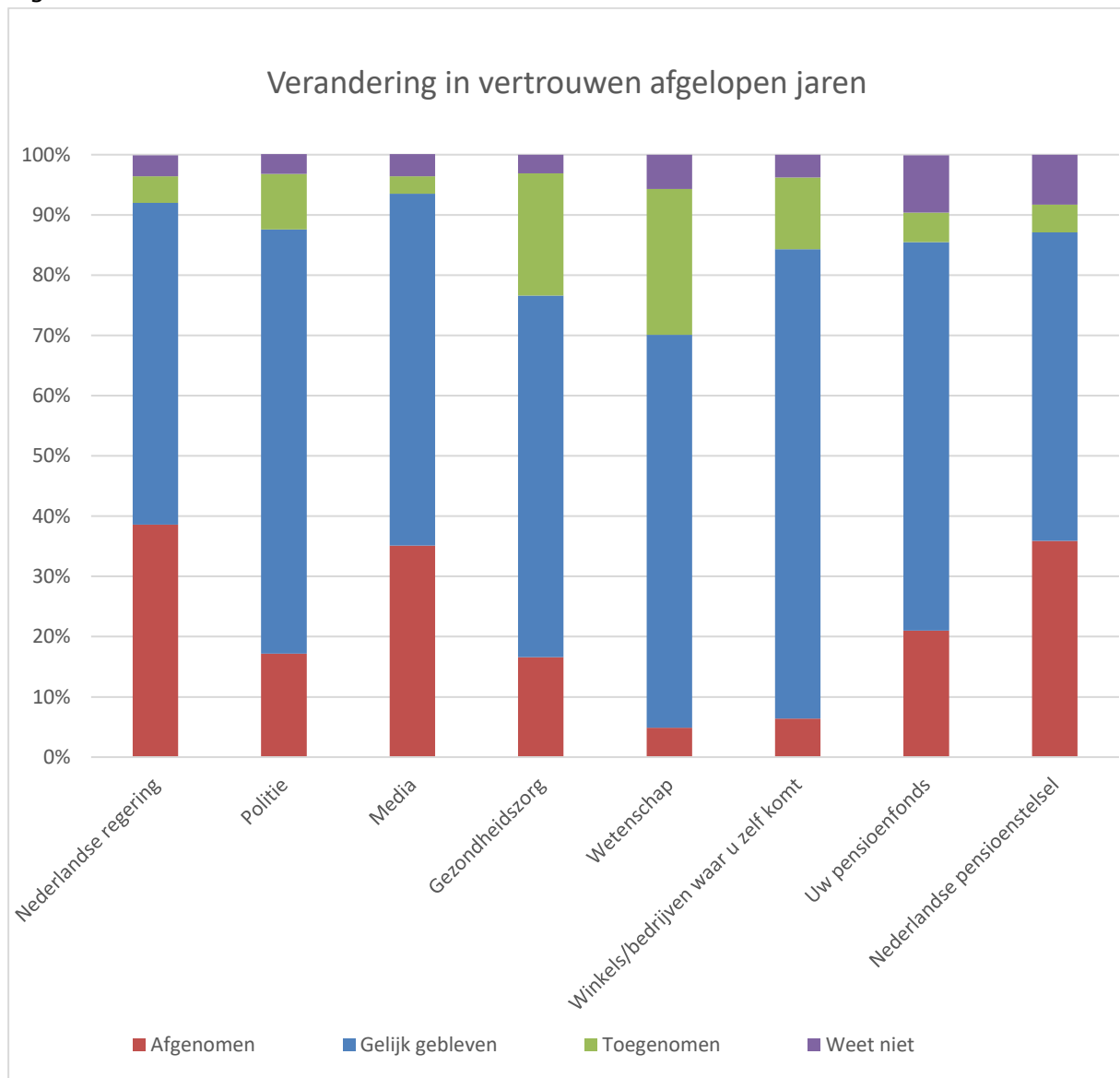
Tabel 4.2 Hoeveel vertrouwen hebt u persoonlijk in de volgende instellingen? – Gemiddelde op schaal van 0-10 (0 = helemaal geen vertrouwen, 10 = volledig vertrouwen)

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Nederlandse regering	6,0	5,9	5,9	6,0
De politie	6,8	6,8	6,8	6,8
De media	5,4	5,4	5,7	5,5
De gezondheidszorg	7,1	7,0	7,1	7,1
De wetenschap	7,5	7,3	7,6	7,5
Winkels/bedrijven waar u zelf mee te maken hebt (waar u zelf komt)	7,0	7,0	7,1	7,1
Uw pensioenfonds	6,6	6,9	6,9	6,8
Het Nederlandse pensioenstelsel	6,2	6,4	6,6	6,4

Figuur 4.6 laat zien hoe het vertrouwen in de verschillende instituties zich in de afgelopen jaren ontwikkeld heeft. Het vertrouwen in het pensioenstelsel is duidelijk afgenomen in de afgelopen jaren. Dit geldt ook voor het vertrouwen in de media en in de regering. Het vertrouwen in het eigen pensioenfonds is in mindere mate afgenomen.

Figuur 4.6

Minder vertrouwen als mensen zorgen hebben om pensioensituatie

Het vertrouwen in het eigen pensioenfonds hangt ook samen met de zorgen die mensen zich maken om hun inkomen na pensionering. Mensen die zich regelmatig zorgen maken hebben weinig vertrouwen in hun eigen pensioenfonds. Het vertrouwen in alle instituties is bij deze groep minder. Ze lijken vooral teleurgesteld in de Nederlandse regering en het Nederlandse pensioenstelsel: hier zien we de grootste verschillen. Van de mensen die zich zorgen maken zegt ruim de helft dat hun vertrouwen in de regering de afgelopen jaren is afgenomen. Van de mensen die zich geen zorgen maken is dit 30%. Dit verschil in afname van vertrouwen is ook te zien als het gaat om de politie, het eigen pensioenfonds en het Nederlandse pensioenstelsel.

5 Samenvatting en conclusies

Onderzoek naar visie van deelnemers en pensioengerechtigden op Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen heeft als doel goed pensioenfondsbestuur te stimuleren. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen onderzoekt de naleving en ziet graag voor 2019 een beeld van hoe deelnemers en pensioengerechtigden de Code Pensioenfondsen ervaren. CentERdata heeft in opdracht van de Monitoringcommissie onderzoek uitgevoerd onder een steekproef uit het representatieve LISS panel en hen een online vragenlijst voorgelegd. Van de uitgenodigde panelleden heeft 80% de vragenlijst ingevuld van wie 1.921 ook deelnemer in een pensioenfonds (actief of slaper) of pensioengerechtigde was.

Zorgen om inkomen na pensionering bij een deel van niet-gepensioneerden

De grootste groep niet-gepensioneerden, ongeveer 45%, maakt zich geen zorgen over hun financiële situatie na pensionering en weet ook hoe ze dan rond kunnen komen. Ongeveer een kwart maakt zich echter wel zorgen en ook ongeveer 20% weet niet hoe ze dan rond moeten komen. De mensen die zich zorgen maken zijn vaker mensen die dicht bij hun pensioendatum zitten en de praktisch opgeleiden. Jongeren weten minder over hun financiële situatie na pensionering maar maken zich daar nu ook minder zorgen om.

Zorgen gaan samen met minder informatie...

Mensen die aangeven zich regelmatig zorgen te maken, zeggen vaker dan mensen die zich minder zorgen maken dat ze de website mijnpensioenoverzicht.nl niet kennen (15%). Wel kent ook van hen ruim de helft de site en hebben zij ook wel eens ingelogd. Mensen die zich zorgen maken vinden zichzelf minder goed geïnformeerd over de financiële aspecten van pensioenplanning dan mensen die zich minder of geen zorgen maken. Ook hebben zij minder vertrouwen in hun eigen vermogen om aan pensioenplanning te doen. Tot slot zijn zij het minder vaak eens met de stelling "Wanneer ik behoefte heb aan informatie over financiële zaken weet ik precies waar ik dit kan verkrijgen."

... en met minder vertrouwen

De zorgen die mensen hebben over hun financiële situatie na pensionering hangen ook samen met het vertrouwen in het eigen pensioenfonds: mensen die zich regelmatig zorgen maken hebben weinig vertrouwen in hun eigen pensioenfonds. Het vertrouwen in alle instituties is bij deze groep minder.

Mensen hebben mening over normen uit Code Pensioenfondsen

Gevraagd naar hun mening over de normen uit de Code Pensioenfondsen is er duidelijk verschil in hoe belangrijk de verschillende normen gevonden worden. Sommige normen worden echt heel belangrijk gevonden, meer dan de helft van de mensen noemt deze norm dan heel belangrijk. Dat is het geval bij de normen goed rendement realiseren, letten op de risico's van beleggingen en toezicht houden op de kwaliteit van de bestuurders. Het minst belangrijk wordt de norm gevonden dat minstens een man en een vrouw in het bestuur aanwezig moet zijn. Bij alle stellingen geven vrouwen vaker dan mannen aan dat ze hier geen mening over hebben.

Mensen weten veel minder hoe hun pensioenfonds op normen uit Code Pensioenfondsen presteert

Gevraagd naar hoe hun eigen pensioenfonds presteert op de normen en uit de Code Pensioenfondsen, zien we hoge percentages mensen die dit niet weten. Dit varieert voor de verschillende normen van 28% tot 63%. Normen waarvan meer dan de helft van de mensen zegt dat ze niet weten hoe hun pensioenfonds het doet zijn: duurzaam investeren ook al levert dat lager rendement op, melden van nevenactiviteiten, het bestuur een vaste beloning geven en geen bonus, zorgen voor een man en een vrouw in het bestuur, zorgen voor mensen jonger dan 40 in het bestuur, zorgen dat het bestuur regelmatig scholing volgt en toezicht houden op de kwaliteit van de bestuurders. Het meeste beeld hebben mensen nog van de norm dat het bestuur van het pensioenfonds ervoor zorgt dat zij goed geïnformeerd zijn gevolgd door de norm dat het pensioenfonds de deelnemers informeert over de keuzes die zij bij de beleggingen maken. Verder valt op dat de meeste mensen of niet weten hoe hun pensioenfonds op een bepaalde norm presteert, of dat zij wel tevreden zijn over hoe hun fonds het doet. Er zijn weinig normen waarvan een hoog percentage vindt dat het fonds het niet goed doet.

Tot slot

Dit onderzoek laat zien dat er bij actieve deelnemers, slapers en pensioengerechtigden draagvlak is voor de normen van de Code Pensioenfondsen. Daarbij worden de normen die zich richten op de functie van het pensioenfonds (zoals goed rendement realiseren) door meer mensen belangrijk gevonden worden dan de normen die zich richten op de inrichting en de kwaliteit van het bestuur. Daarnaast zien we dat veel mensen geen idee hebben hoe hun pensioenfonds presteert op de normen die zij op zich wel belangrijk vinden. Dat geldt vooral voor de normen over de inrichting en de kwaliteit van het bestuur. De normen waar mensen nog het meeste van op de hoogte zijn hoe hun fonds dat in de praktijk doet, gaan over de informatievoorziening vanuit het fonds.

Dit onderzoek geeft tegelijkertijd een beeld van een groep mensen die zich zorgen maakt over hun financiële situatie na pensionering. Het gaat om 20 tot 25% van de (actieve en slapende) deelnemers. Dit is een kwetsbare groep deelnemers met mensen die tegen hun pensionering aanzitten en die veelal praktisch opgeleid zijn. Zij zoeken minder informatie over hun pensioensituatie op en hebben minder vertrouwen in instanties. Voor de pensioenfondsen ligt er een uitdaging om deze groep te bereiken en meer vertrouwen en zekerheid over hun toekomstige financiële situatie te geven.

A Tabellenbijlage

Indeling actieven en slapers

Op basis van de bij het LISS panel bekende arbeidsstatus is gevraagd of de belangrijkste dagelijkse bezigheid van de panelleden onveranderd is ten tijde van invullen van de vragenlijst. De respondenten die aangaven dat het niet meer klopt is gevraagd wat hun huidige belangrijkste bezigheid is.

Aan alle panelleden binnen de selectie is gevraagd of nu of in het verleden bij een pensioenfonds zijn aangesloten. Degenen die hierop positief antwoordden deelden we in principe in bij de groep 'Actieven'. Personen die zeiden dat ze in het verleden bij een pensioenfonds waren aangesloten noemen we de 'Slapers'. Panelleden die hebben aangegeven dat ze zijn gepensioneerd vallen in de groep 'Gepensioneerden'.

Er was een aantal uitzonderingen. In de tabel hieronder staat hoe panelleden zijn ingedeeld in de groepen 'Actieven', 'Slapers' of 'Gepensioneerden'.

Tabel 1A Indeling op basis van belangrijkste bezigheid en deelname pensioenfonds

Belangrijkste bezigheid	Aangesloten bij een pensioenfonds?	Status
Betaald werk in loondienst	Ja	Actieven
	Ja, in het verleden	Slapers
Werkt of meewerkend in gezins- of familiebedrijf	Ja	Actieven
	Ja, in het verleden	Slapers
Vrije beroepsbeoefenaar, freelance of zelfstandige	Ja	Actieven
	Ja, in het verleden	Slapers
Zoekt werk na verlies werkring	Ja	Actieven
	Ja, in het verleden	Slapers
Zoekt voor het eerst werk	Ja	Actieven
	Ja, in het verleden	Slapers

Vrijgesteld van zoeken naar werk	Ja		Actieven	
	Ja, in het verleden		Slapers	
Verzorgt de huishouding	Ja	Niet met pensioen	Actieven	
		Met pensioen	Gepensioneerden	
	Ja, in het verleden		Slapers	
Met pensioen (vervroegd, AOW of VUT)	Ja		Gepensioneerden	
	Ja, in het verleden		Gepensioneerden	
(Gedeeltelijk) arbeidsongeschikt	Ja		Actieven	
	Ja, in het verleden		Slapers	
Onbetaald werk met behoud van uitkering	Ja		Actieven	
	Ja, in het verleden		Slapers	
Vrijwilligerswerk	Ja		Jonger dan 67 jaar	Actieven
			Vanaf 67 jaar	Gepensioneerden
	Ja, in het verleden			Slapers
Doet iets anders	Ja		Niet met pensioen	Actieven
		Met pensioen	Gepensioneerden	
	Ja, in het verleden		Slapers	

Tabel 1B Verdeling status naar belangrijkste bezigheid

	Actieven (n=1024)	Slapers (n=300)	Gepensioneerden (n=597)
Betaald werk in loondienst	88%	22%	0%
Werkt of meewerkend in gezins- of familiebedrijf	1%	2%	0%
Vrije beroepsbeoefenaar, freelance of zelfstandige	2%	22%	0%
Zoekt werk na verlies werkring	2%	6%	0%
Zoekt voor het eerst werk	0%	0%	0%
Vrijgesteld van zoeken naar werk	0%	1%	0%
Verzorgt de huishouding	4%	23%	2%
Met pensioen (vervroegd, AOW of VUT)	0%	0%	95%
(Gedeeltelijk) arbeidsongeschikt	4%	12%	0%
Onbetaald werk met behoud van uitkering	0%	0%	0%
Vrijwilligerswerk	1%	7%	2%
Doet iets anders	0%	4%	0%

Tabel 2A Ik maak mij regelmatig zorgen over mijn financiële situatie op mijn oude dag (pensionering).

	Actieven (n=1022)	Slapers (n=298)	Totaal (n=1320)
Helemaal mee oneens	14,8%	12,1%	14,2%
Oneens	29,5%	28,5%	29,2%
Niet oneens / niet eens	29,9%	29,9%	29,9%
Eens	19,9%	22,5%	20,5%
Helemaal mee eens	6,0%	7,0%	6,2%

Tabel 2B Ik heb een redelijk beeld van de hoogte van mijn pensioeninkomen.

	Actieven (n=1022)	Slapers (n=298)	Totaal (n=1320)
Helemaal mee oneens	8,2%	9,4%	8,5%
Oneens	25,9%	21,1%	24,8%
Niet oneens / niet eens	25,1%	25,8%	25,3%
Eens	36,9%	35,6%	36,6%
Helemaal mee eens	3,8%	8,1%	4,8%

Tabel 2C Ik denk dat ik op mijn oude dag nooit volledig kan stoppen met werken, omdat ik het geld nodig heb.

	Actieven (n=1022)	Slapers (n=298)	Totaal (n=1320)
Helemaal mee oneens	14,5%	18,5%	15,4%
Oneens	41,3%	36,6%	40,2%
Niet oneens / niet eens	27,1%	29,9%	27,7%
Eens	14,4%	13,1%	14,1%
Helemaal mee eens	2,7%	2,0%	2,6%

Tabel 2D Ik vind mijn werk zo leuk dat ik nooit helemaal wil stoppen met werken op mijn oude dag.

	Actieven (n=1022)	Slapers (n=298)	Totaal (n=1320)
Helemaal mee oneens	24,5%	23,8%	24,3%
Oneens	42,1%	29,2%	39,2%
Niet oneens / niet eens	24,6%	33,2%	26,5%
Eens	7,8%	11,7%	8,7%
Helemaal mee eens	1,1%	2,0%	1,3%

Tabel 2E Ik heb geen idee hoe ik financieel ga rondkomen als ik oud ben.

	Actieven (n=1022)	Slapers (n=298)	Totaal (n=1320)
Helemaal mee oneens	11,6%	15,1%	12,4%
Oneens	35,8%	31,9%	34,9%
Niet oneens / niet eens	32,4%	30,2%	31,9%
Eens	15,9%	16,4%	16,1%
Helemaal mee eens	4,2%	6,4%	4,7%

Tabel 2F Ik denk eigenlijk nooit na over mijn financiële situatie na mijn pensionering

	Actieven (n=1022)	Slapers (n=298)	Totaal (n=1320)
Helemaal mee oneens	14,3%	17,1%	14,9%
Oneens	37,3%	34,2%	36,6%
Niet oneens / niet eens	25,3%	29,2%	26,2%
Eens	18,1%	15,1%	17,4%
Helemaal mee eens	5,0%	4,4%	4,8%

Tabel 7A Ik ben goed geïnformeerd over de financiële aspecten van pensioenplanning

	Actieven (n=1019)	Slapers (n=297)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1912)
Helemaal mee oneens	10,1%	15,8%	4,4%	9,2%
Oneens	27,7%	24,2%	12,4%	22,4%
Niet oneens / niet eens	33,8%	32,0%	28,0%	31,7%
Eens	25,3%	24,2%	46,0%	31,6%
Helemaal mee eens	3,1%	3,7%	9,2%	5,1%

Tabel 7B Ik weet meer over pensioenplanning dan de meeste mensen in mijn directe omgeving

	Actieven (n=1019)	Slapers (n=297)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1912)
Helemaal mee oneens	16,5%	21,2%	7,0%	14,3%
Oneens	35,1%	31,3%	26,7%	31,9%
Niet oneens / niet eens	33,8%	34,3%	43,3%	36,8%
Eens	11,9%	11,8%	18,5%	13,9%
Helemaal mee eens	2,7%	1,3%	4,5%	3,1%

Tabel 7C Ik heb veel vertrouwen in mijn capaciteiten om aan pensioenplanning te doen

	Actieven (n=1019)	Slapers (n=297)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1912)
Helemaal mee oneens	8,4%	14,8%	6,0%	8,7%
Oneens	22,3%	21,5%	19,5%	21,3%
Niet oneens / niet eens	37,5%	39,7%	42,6%	39,4%
Eens	28,9%	20,9%	27,7%	27,2%
Helemaal mee eens	2,9%	3,0%	4,2%	3,3%

Tabel 7D Wanneer ik behoefte heb aan informatie over financiële zaken weet ik precies waar ik dit kan verkrijgen

	Actieven (n=1019)	Slapers (n=297)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1912)
Helemaal mee oneens	4,0%	7,4%	2,9%	4,2%
Oneens	13,2%	12,5%	8,9%	11,7%
Niet oneens / niet eens	24,9%	27,9%	25,3%	25,5%
Eens	50,7%	43,8%	53,9%	50,6%
Helemaal mee eens	7,2%	8,4%	9,1%	7,9%

Tabel 7E Ik ben goed geïnformeerd over hoe de AOW werkt

	Actieven (n=1019)	Slapers (n=297)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1912)
Helemaal mee oneens	7,1%	10,1%	1,3%	5,8%
Oneens	25,0%	19,9%	5,9%	18,3%
Niet oneens / niet eens	33,4%	30,0%	20,3%	28,8%
Eens	30,7%	32,7%	58,9%	39,8%
Helemaal mee eens	3,8%	7,4%	13,6%	7,4%

Tabel 7F Ik ben goed geïnformeerd over hoe individuele pensioenvoorzieningen werken

	Actieven (n=1019)	Slapers (n=297)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1912)
Helemaal mee oneens	8,8%	13,8%	4,9%	8,4%
Oneens	29,3%	25,6%	14,8%	24,2%
Niet oneens / niet eens	37,0%	35,7%	36,6%	36,7%
Eens	22,1%	20,9%	37,1%	26,6%
Helemaal mee eens	2,7%	4,0%	6,7%	4,2%

Tabel 12A Het pensioenfonds zorgt voor een goed rendement van de pensioenbeleggingen

	Actieven (n=1016)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1907)
Helemaal niet belangrijk	0,3%	0,7%	0,0%	0,3%
Niet belangrijk	0,4%	0,3%	0,2%	0,3%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	5,6%	10,2%	3,4%	5,6%
Belangrijk	33,5%	35,3%	30,7%	32,9%
Heel belangrijk	49,8%	42,4%	61,2%	52,2%
Geen mening	10,4%	11,2%	4,5%	8,7%

Tabel 12B Het pensioenfonds let op de risico's van de beleggingen,

	Actieven (n=1016)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1907)
Helemaal niet belangrijk	0,3%	0,7%	0,2%	0,3%
Niet belangrijk	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	5,8%	8,5%	3,2%	5,4%
Belangrijk	33,1%	31,5%	31,0%	32,2%
Heel belangrijk	51,7%	47,5%	60,4%	53,7%
Geen mening	9,1%	11,9%	5,2%	8,3%

Tabel 12C Het pensioenfonds investeert duurzaam

	Actieven (n=1016)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1907)
Helemaal niet belangrijk	2,3%	2,0%	1,7%	2,0%
Niet belangrijk	4,6%	3,1%	2,0%	3,6%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	21,3%	19,7%	10,7%	17,7%
Belangrijk	38,4%	36,6%	42,8%	39,5%
Heel belangrijk	23,1%	26,1%	34,4%	27,1%
Geen mening	10,3%	12,5%	8,4%	10,1%

Tabel 12D Het pensioenfonds investeert duurzaam, ook al leidt dat tot een iets lager rendement op de beleggingen

	Actieven (n=1016)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1907)
Helemaal niet belangrijk	5,4%	2,7%	3,0%	4,2%
Niet belangrijk	9,8%	7,8%	6,4%	8,4%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	28,6%	29,2%	19,8%	26,0%
Belangrijk	30,5%	32,5%	42,4%	34,6%
Heel belangrijk	13,8%	13,9%	19,0%	15,4%
Geen mening	11,8%	13,9%	9,4%	11,4%

Tabel 12E Het pensioenfonds informeert de deelnemers (werkenden en gepensioneerden) over de keuzes die zij bij de beleggingen maken

	Actieven (n=1016)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1907)
Helemaal niet belangrijk	0,4%	1,7%	0,3%	0,6%
Niet belangrijk	3,2%	3,4%	2,2%	2,9%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	19,8%	20,7%	20,0%	20,0%
Belangrijk	43,1%	36,6%	40,8%	41,4%
Heel belangrijk	22,4%	23,4%	27,2%	24,1%
Geen mening	11,0%	14,2%	9,6%	11,1%

Tabel 12F Het bestuur van het pensioenfonds zorgt dat ik goed geïnformeerd ben

	Actieven (n=1016)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1907)
Helemaal niet belangrijk	0,4%	0,7%	0,0%	0,3%
Niet belangrijk	1,2%	0,7%	0,7%	0,9%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	14,0%	16,9%	8,7%	12,8%
Belangrijk	46,5%	39,0%	47,3%	45,6%
Heel belangrijk	27,5%	29,5%	36,7%	30,7%
Geen mening	10,5%	13,2%	6,5%	9,7%

Tabel 12G Het pensioenfonds zorgt voor controle op de kwaliteit van het beleid en de uitvoering,

	Actieven (n=1016)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1907)
Helemaal niet belangrijk	0,2%	1,0%	0,2%	0,3%
Niet belangrijk	0,3%	0,0%	0,3%	0,3%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	9,4%	12,5%	4,7%	8,4%
Belangrijk	37,9%	34,6%	39,8%	38,0%
Heel belangrijk	40,6%	39,7%	48,2%	42,8%
Geen mening	11,6%	12,2%	6,9%	10,2%

Tabel 12H De leden van het bestuur van het pensioenfonds moeten hun andere betaalde en onbetaalde activiteiten melden (nevenactiviteiten)

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet belangrijk	0,8%	1,0%	0,0%	0,6%
Niet belangrijk	4,7%	3,4%	1,7%	3,6%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	15,6%	16,3%	10,1%	14,0%
Belangrijk	37,5%	35,6%	41,3%	38,4%
Heel belangrijk	26,6%	27,8%	37,8%	30,3%
Geen mening	14,8%	15,9%	9,2%	13,2%

Tabel 12I Het bestuur van het pensioenfonds krijgt een vaste vergoeding en geen prestatiebeloning (bonus) die afhankelijk is van de financiële resultaten van het fonds

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet belangrijk	1,8%	3,4%	1,5%	1,9%
Niet belangrijk	6,1%	3,4%	2,7%	4,6%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	17,6%	20,3%	13,1%	16,6%
Belangrijk	33,5%	27,8%	37,4%	33,8%
Heel belangrijk	26,5%	26,8%	35,2%	29,3%
Geen mening	14,6%	18,3%	10,1%	13,8%

Tabel 12J In het bestuur van het pensioenfonds is ten minste één man en één vrouw aanwezig

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet belangrijk	7,3%	6,8%	2,5%	5,7%
Niet belangrijk	15,0%	7,5%	5,7%	10,9%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	26,4%	26,1%	18,6%	23,9%
Belangrijk	25,0%	26,8%	35,9%	28,7%
Heel belangrijk	14,0%	16,9%	27,0%	18,5%
Geen mening	12,3%	15,9%	10,2%	12,2%

Tabel 12K In het bestuur van het pensioenfonds zijn ook mensen van onder de 40 jaar aanwezig

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet belangrijk	3,1%	2,7%	1,0%	2,4%
Niet belangrijk	8,6%	4,1%	3,7%	6,4%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	23,3%	25,8%	20,6%	22,8%
Belangrijk	37,7%	33,6%	45,8%	39,6%
Heel belangrijk	15,1%	16,6%	19,6%	16,8%
Geen mening	12,2%	17,3%	9,2%	12,1%

Tabel 12L De leden van het bestuur van het pensioenfonds volgen regelmatig scholing voor hun werk bij het pensioenfonds

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet belangrijk	0,4%	1,0%	0,0%	0,4%
Niet belangrijk	0,9%	1,7%	0,3%	0,8%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	12,8%	14,6%	6,7%	11,2%
Belangrijk	46,1%	38,6%	45,1%	44,6%
Heel belangrijk	28,2%	27,8%	40,1%	31,9%
Geen mening	11,5%	16,3%	7,7%	11,1%

Tabel 12M Er is toezicht op de kwaliteit van de bestuurders

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet belangrijk	0,1%	0,3%	0,2%	0,2%
Niet belangrijk	0,5%	0,7%	0,2%	0,4%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	6,6%	8,1%	4,0%	6,0%
Belangrijk	32,8%	26,1%	31,7%	31,4%
Heel belangrijk	50,6%	50,5%	56,5%	52,5%
Geen mening	9,4%	14,2%	7,4%	9,5%

Tabel 13A Het pensioenfonds zorgt voor een goed rendement van de pensioenbeleggingen

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	1,7%	0,7%	2,3%	1,7%
Niet goed	5,8%	5,4%	8,7%	6,7%
Niet goed, niet slecht	20,9%	19,3%	20,8%	20,6%
Goed	23,2%	20,7%	37,4%	27,3%
Heel goed	4,6%	5,1%	12,9%	7,3%
Ik weet het niet	43,7%	48,8%	17,8%	36,4%

Tabel 13B Het pensioenfonds let op de risico's van de beleggingen

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	0,7%	1,0%	1,2%	0,9%
Niet goed	4,2%	4,1%	3,5%	4,0%
Niet goed, niet slecht	15,8%	19,7%	17,8%	17,0%
Goed	25,6%	18,0%	41,8%	29,5%
Heel goed	4,7%	6,1%	12,8%	7,5%
Ik weet het niet	49,0%	51,2%	23,0%	41,2%

Tabel 13C Het pensioenfonds investeert duurzaam

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	0,3%	0,7%	0,8%	0,5%
Niet goed	2,8%	1,4%	3,9%	2,9%
Niet goed, niet slecht	18,0%	21,0%	22,3%	19,8%
Goed	18,2%	17,3%	33,2%	22,7%
Heel goed	2,0%	2,4%	7,9%	3,9%
Ik weet het niet	58,8%	57,3%	31,9%	50,2%

Tabel 13D Het pensioenfonds investeert duurzaam, ook al leidt dat tot een iets lager rendement op de beleggingen

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	1,2%	0,7%	1,2%	1,1%
Niet goed	4,2%	4,1%	6,0%	4,8%
Niet goed, niet slecht	19,2%	22,7%	26,5%	22,1%
Goed	12,6%	11,9%	25,2%	16,4%
Heel goed	1,8%	1,7%	5,5%	2,9%
Ik weet het niet	60,9%	59,0%	35,6%	52,7%

Tabel 13E Het pensioenfonds informeert de deelnemers (werkenden en gepensioneerden) over de keuzes die zij bij de beleggingen maken

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	3,1%	3,1%	4,0%	3,4%
Niet goed	11,1%	7,8%	14,1%	11,5%
Niet goed, niet slecht	19,2%	22,0%	23,0%	20,8%
Goed	20,8%	15,9%	28,0%	22,3%
Heel goed	3,6%	3,1%	8,9%	5,1%
Ik weet het niet	42,3%	48,1%	22,0%	36,9%

Tabel 13F Het bestuur van het pensioenfonds zorgt dat ik goed geïnformeerd ben

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	2,5%	2,4%	2,3%	2,4%
Niet goed	9,2%	8,5%	9,7%	9,2%
Niet goed, niet slecht	22,4%	22,7%	22,5%	22,5%
Goed	28,2%	22,4%	39,3%	30,8%
Heel goed	3,9%	5,8%	11,7%	6,7%
Ik weet het niet	33,8%	38,3%	14,4%	28,4%

Tabel 13G Het pensioenfonds zorgt voor controle op de kwaliteit van het beleid en de uitvoering

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	1,0%	1,4%	1,2%	1,1%
Niet goed	2,8%	3,4%	3,4%	3,0%
Niet goed, niet slecht	18,4%	17,3%	18,8%	18,3%
Goed	20,6%	20,0%	37,4%	25,8%
Heel goed	3,6%	5,4%	11,9%	6,5%
Ik weet het niet	53,7%	52,5%	27,3%	45,3%

Tabel 13H De leden van het bestuur van het pensioenfonds moeten hun andere betaalde en onbetaalde activiteiten melden (nevenactiviteiten)

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	0,8%	0,3%	0,7%	0,7%
Niet goed	1,8%	1,0%	2,2%	1,8%
Niet goed, niet slecht	10,2%	12,2%	9,7%	10,3%
Goed	12,2%	13,2%	22,3%	15,5%
Heel goed	6,1%	6,8%	20,0%	10,6%
Ik weet het niet	68,9%	66,4%	45,1%	61,1%

Tabel 13I Het bestuur van het pensioenfonds krijgt een vaste vergoeding en geen prestatiebeloning (bonus) die afhankelijk is van de financiële resultaten van het fonds

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	1,0%	0,3%	0,8%	0,8%
Niet goed	2,9%	3,1%	2,3%	2,7%
Niet goed, niet slecht	11,5%	11,5%	10,7%	11,2%
Goed	9,9%	12,5%	24,3%	14,8%
Heel goed	4,3%	6,8%	14,8%	8,0%
Ik weet het niet	70,5%	65,8%	47,0%	62,4%

Tabel 13J In het bestuur van het pensioenfonds is tenminste één man en één vrouw aanwezig

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	0,7%	0,7%	0,8%	0,7%
Niet goed	1,6%	2,0%	0,7%	1,4%
Niet goed, niet slecht	13,0%	13,6%	15,8%	14,0%
Goed	13,2%	10,5%	28,0%	17,4%
Heel goed	4,3%	7,5%	15,3%	8,2%
Ik weet het niet	67,1%	65,8%	39,4%	58,2%

Tabel 13K In het bestuur van het pensioenfonds zijn ook mensen van onder de 40 jaar aanwezig

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	0,5%	0,3%	0,3%	0,4%
Niet goed	1,6%	1,4%	1,0%	1,4%
Niet goed, niet slecht	11,9%	12,5%	13,6%	12,6%
Goed	12,2%	11,2%	28,7%	17,2%
Heel goed	4,0%	7,8%	12,6%	7,3%
Ik weet het niet	69,7%	66,8%	43,8%	61,1%

Tabel 13L De leden van het bestuur van het pensioenfonds volgen regelmatig scholing voor hun werk bij het pensioenfonds

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	0,6%	0,0%	0,3%	0,4%
Niet goed	0,8%	1,0%	0,2%	0,6%
Niet goed, niet slecht	9,8%	8,5%	7,7%	8,9%
Goed	12,6%	13,2%	27,0%	17,2%
Heel goed	5,7%	9,5%	18,3%	10,2%
Ik weet het niet	70,5%	67,8%	46,5%	62,6%

Tabel 13M Er is toezicht op de kwaliteit van de bestuurders

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet goed	0,6%	0,0%	0,5%	0,5%
Niet goed	1,0%	1,4%	0,3%	0,8%
Niet goed, niet slecht	9,2%	9,8%	7,4%	8,7%
Goed	13,7%	13,6%	22,7%	16,5%
Heel goed	7,9%	11,2%	26,5%	14,2%
Ik weet het niet	67,6%	64,1%	42,6%	59,2%

Tabel 16 Hoe belangrijk vindt u het om te weten hoe het bestuur van het pensioenfonds wordt samengesteld?

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Helemaal niet belangrijk	3,1%	4,7%	1,2%	2,7%
Niet belangrijk	12,9%	10,2%	8,4%	11,1%
Niet belangrijk, niet onbelangrijk	37,0%	27,8%	24,5%	31,7%
Belangrijk	28,1%	29,5%	40,8%	32,3%
Heel belangrijk	8,5%	10,8%	16,9%	11,5%
Geen mening	10,4%	16,9%	8,2%	10,7%

Tabel 17 Hoeveel vertrouwen hebt u in de kwaliteiten van de mensen in het bestuur van uw pensioenfonds?

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Onvoldoende vertrouwen	4,6%	7,1%	4,7%	5,0%
Niet onvoldoende, niet voldoende vertrouwen	20,8%	16,6%	19,8%	19,9%
Voldoende vertrouwen	39,8%	34,2%	56,4%	44,1%
Ik weet het niet	34,7%	42,0%	19,1%	31,0%

Tabel 18 Hoe denkt u over de beloning van de bestuurders van uw pensioenfonds?

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Ik denk dat zij te weinig verdienen	0,6%	0,3%	0,2%	0,4%
Ik denk dat zij genoeg verdienen	28,3%	22,7%	35,2%	29,6%
Ik denk dat zij teveel verdienen	28,1%	31,5%	22,5%	26,9%
Ik weet het niet	42,9%	45,4%	42,1%	43,1%

Tabel 19 Kent u iemand van naam of gezicht in het bestuur van uw pensioenfonds?

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Nee	87,6%	87,8%	82,2%	85,9%
Ja	5,6%	4,7%	12,6%	7,7%
Ik weet het niet zeker	6,8%	7,5%	5,2%	6,4%

Tabel 21A Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – Nederlandse regering

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	10,9%	12,5%	11,1%	11,2%
Vertrouwen is afgenomen	23,8%	28,5%	33,1%	27,4%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	57,2%	49,8%	48,8%	53,4%
Vertrouwen is toegenomen	3,7%	3,7%	5,2%	4,1%
Vertrouwen is sterk toegenomen	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
Ik weet het niet	4,2%	5,1%	1,5%	3,5%

Tabel 21B Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – De politie

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	3,4%	3,4%	3,0%	3,3%
Vertrouwen is afgenomen	11,0%	14,6%	18,5%	13,9%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	73,4%	67,8%	66,4%	70,4%
Vertrouwen is toegenomen	7,8%	8,1%	10,2%	8,6%
Vertrouwen is sterk toegenomen	0,6%	1,0%	0,5%	0,6%
Ik weet het niet	3,8%	5,1%	1,3%	3,3%

Tabel 21C Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – De media

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	6,6%	6,4%	3,7%	5,7%
Vertrouwen is afgenomen	30,3%	27,5%	28,7%	29,4%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	57,0%	57,6%	61,2%	58,4%
Vertrouwen is toegenomen	1,7%	2,7%	4,5%	2,7%
Vertrouwen is sterk toegenomen	0,2%	0,3%	0,0%	0,2%
Ik weet het niet	4,2%	5,4%	1,8%	3,7%

Tabel 21D Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – De gezondheidszorg

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	2,7%	2,0%	1,8%	2,3%
Vertrouwen is afgenomen	13,3%	13,6%	16,4%	14,3%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	63,0%	61,4%	54,2%	60,0%
Vertrouwen is toegenomen	16,0%	16,6%	24,5%	18,8%
Vertrouwen is sterk toegenomen	1,3%	2,4%	1,5%	1,5%
Ik weet het niet	3,8%	4,1%	1,5%	3,1%

Tabel 21E Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – De wetenschap

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	1,3%	1,7%	0,5%	1,1%
Vertrouwen is afgenomen	3,1%	7,1%	3,5%	3,8%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	67,9%	61,7%	62,2%	65,2%
Vertrouwen is toegenomen	19,4%	18,6%	24,5%	20,9%
Vertrouwen is sterk toegenomen	2,5%	3,7%	4,4%	3,3%
Ik weet het niet	5,8%	7,1%	4,9%	5,7%

Tabel 21F Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – Winkels/bedrijven waar u zelf mee te maken hebt (waar u zelf komt)

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	0,7%	0,3%	0,3%	0,5%
Vertrouwen is afgenomen	5,5%	6,4%	6,4%	5,9%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	78,7%	77,3%	76,8%	77,9%
Vertrouwen is toegenomen	10,1%	10,2%	12,9%	11,0%
Vertrouwen is sterk toegenomen	0,7%	1,0%	1,2%	0,9%
Ik weet het niet	4,3%	4,7%	2,3%	3,8%

Tabel 21G Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – Uw pensioenfondsen

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	3,3%	4,4%	4,2%	3,7%
Vertrouwen is afgenomen	16,7%	15,6%	19,3%	17,3%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	67,0%	58,0%	63,6%	64,5%
Vertrouwen is toegenomen	2,9%	2,7%	8,1%	4,5%
Vertrouwen is sterk toegenomen	0,2%	0,7%	0,7%	0,4%
Ik weet het niet	10,0%	18,6%	4,2%	9,5%

Tabel 21H Kunt u aangeven of uw vertrouwen in deze instellingen in de afgelopen jaren is toegenomen of afgenomen? – Het Nederlandse pensioenstelsel

	Actieven (n=1013)	Slapers (n=295)	Gepensioneerden (n=596)	Totaal (n=1904)
Vertrouwen is sterk afgenomen	8,1%	7,5%	6,9%	7,6%
Vertrouwen is afgenomen	27,2%	27,5%	30,5%	28,3%
Vertrouwen is ongeveer gelijk gebleven	52,9%	45,4%	51,2%	51,2%
Vertrouwen is toegenomen	3,1%	3,7%	6,4%	4,2%
Vertrouwen is sterk toegenomen	0,3%	0,3%	0,5%	0,4%
Ik weet het niet	8,4%	15,6%	4,5%	8,3%